

Beleidsplan Burgerschapsonderwijs

Juli 2025

Daltonschool Nicolaas, Doorn

Inhoud

1. Voorwoord	3
2. Wettelijke opdracht	5
3. Visie	8
3.1 Visie in relatie tot burgerschap.....	9
4. De leefomgeving en de leerlingpopulatie van onze school	11
4.1 Omschrijving ligging Doorn	11
4.2 Inwoneraantal en woningen	11
4.3 Leeftijd	11
4.4 Migratieachtergrond	12
4.5 Opleidingsniveau	12
4.6 Stemgedrag.....	13
4.7 Populatie Doorn in vergelijking met Nederland	13
4.8 Onze leerlingpopulatie in vergelijking met Doorn	14
4.9 Populatie en gevolgen voor onderwijs	15
4.10 Wat betekent dit voor de leerlingen van Daltonschool Nicolaas?	17
5. Lesaanbod, activiteiten en zichtbaarheid.....	20
6. Borging en meten van effecten.....	25
7. Informatie overbrengen	25
8. Ontwikkelingen 2027–2029	27
9. Einddoelen groep 8.....	28
Bijlagen 1: Doorgaande lijn tussendoelen burgerschap groep 1-8	28

1. Voorwoord

Burgerschapsvorming is vandaag de dag en in de toekomst een essentieel onderdeel van het onderwijs op de basisschool. Kinderen groeien op in een samenleving die divers, complex en voortdurend in ontwikkeling is. Van hen wordt verwacht dat zij later niet alleen kunnen functioneren binnen deze samenleving, maar er ook een actieve en verantwoordelijke bijdrage aan leveren. Scholen spelen daarin een cruciale rol: zij leggen immers de basis voor de kennis, houding en vaardigheden die nodig zijn om als betrokken en weerbare burger deel te nemen aan de maatschappij.

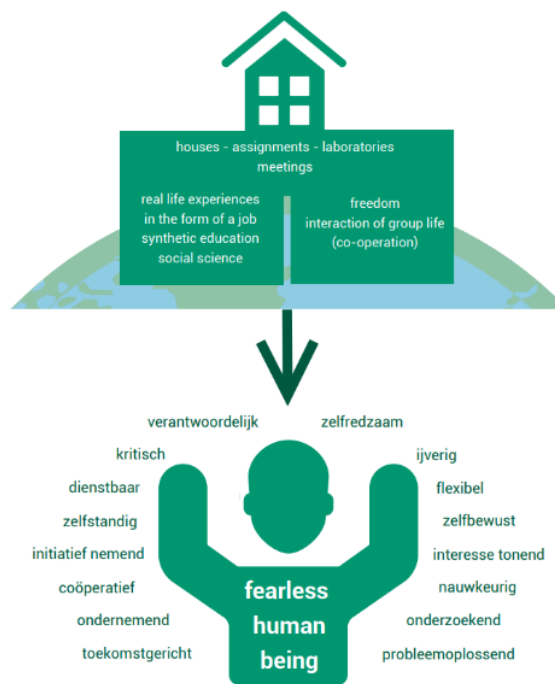
Sinds 23 juni 2021 is in de wet vastgelegd dat scholen structureel aandacht moeten besteden aan burgerschapsvorming. Daarmee wordt onderstreept dat scholen niet alleen verantwoordelijk zijn voor de cognitieve ontwikkeling van leerlingen, maar ook voor hun sociale en maatschappelijke ontwikkeling. Leerlingen dienen kennis te hebben van en respect te tonen voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, verdraagzaamheid, autonomie en het afwijzen van onverdraagzaamheid en discriminatie. Daarnaast is het de opdracht van scholen om leerlingen te leren hoe zij actief en op een respectvolle manier kunnen deelnemen aan de klas, de school en de samenleving (De Bas & Van Meir, 2023).

Voor onze school betekent dit dat burgerschapsvorming niet wordt gezien als een losstaand vak of een incidentele activiteit, maar als een doorlopende leerlijn die verweven is met ons onderwijs en schoolklimaat. Het gaat om de manier waarop we met elkaar omgaan, hoe we samen leren en hoe we leerlingen voorbereiden op hun rol in de maatschappij. Leerkrachten vervullen hierin een sleutelrol: zij creëren een veilige en stimulerende omgeving waarin leerlingen leren hun stem te laten horen, verantwoordelijkheid te nemen en samen te werken met respect voor verschillen.

Vanuit onze vernieuwde schoolvisie (2025) kiezen wij bewust voor burgerschapsonderwijs dat past bij onze leerlingpopulatie en leefomgeving. De context van Doorn – relatief homogeen, taalrijk en vergrijzend – vraagt om extra aandacht voor diversiteit, democratische dialoog, maatschappelijke betrokkenheid en verbinding met de omgeving.

Om dit proces gestructureerd en zorgvuldig vorm te geven, is dit beleidsplan opgesteld. Het plan bouwt voort op de nieuw geformuleerde visie van onze school (mei 2025), waarin wij nadrukkelijk aandacht hebben voor de samenhang tussen kennisoverdracht, persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke betrokkenheid. Daarbij sluiten we aan bij de kerndoelen voor burgerschapsvorming en laten we ons inspireren door de uitgangspunten van het Daltononderwijs. De publicatie *Dalton en burgerschapsonderwijs: "Go forth unafraid"* van het lectoraat Vernieuwend Onderwijs van Saxion Hogeschool biedt hierbij belangrijke handvatten.

In dit beleidsplan is te lezen dat Daltonschool Nicolaas binnen het burgerschapsonderwijs werkt vanuit een duidelijke doorgaande lijn. Eerst wordt de visie op burgerschapsonderwijs geformuleerd en brengt de school de leerlingpopulatie in kaart: wie zijn de leerlingen en welke kansen en uitdagingen biedt de omgeving? Op basis daarvan formuleert de school aandachtspunten die aansluiten bij de schoolvisie en de behoeften van de leerlingen. Deze aandachtspunten wordt vertaald naar concrete activiteiten en lesaanbod, waarmee er doelgericht gewerkt wordt aan de kerndoelen voor burgerschap. Door deze opbouw ontstaat een doorgaande leerlijn van groep 1 tot en met groep 8, waarin kennis, houding en vaardigheden zich stap voor stap ontwikkelen. Dit leidt uiteindelijk tot de einddoelen voor groep 8, waarin zichtbaar wordt welke burgerschapscompetenties de leerlingen aan het einde van hun basisschoolperiode beheersen.

Afbeelding uit 'Go forth unafraid'

2. Wettelijke opdracht

Burgerschapsonderwijs mag de school op zijn eigen manier inrichten, maar er moet rekening worden gehouden met:

- De wetgeving
- De identiteit van de school
- De populatie die de school bezoekt

In dit hoofdstuk bespreken wij deze.

De burgerschapswet

Burgerschap richt zich tenminste op bevordering van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de kennis, houdingen en vaardigheden die daarbij van belang zijn. Dat geldt evenzo voor de sociale en maatschappelijke competenties die nodig zijn in de pluriforme democratische samenleving en de kerndoelen die daaraan gerelateerd zijn.

Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- a. Het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
- b. Het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving;
- c. Het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid en ook de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.

Bron: Handreiking burgerschap funderend onderwijs, SLO

Kerdoelen burgerschap

Burgerschapsonderwijs begint vanuit de overtuiging dat alle leerlingen, passend bij hun mogelijkheden, als burger actief kunnen deelnemen aan de samenleving. Daarom komen de inhoud van de kerndoelen grotendeels overeen voor basisonderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De opbouw zit in het aanbod van kennis, vaardigheden en ervaringen en de ontwikkeling van het handelingsperspectief van de leerling. In het basisonderwijs ligt de nadruk op verkennen, beschrijven en ervaren, wat past bij het ontdekkende leerproces van jongere leerlingen. In de onderbouw van het voortgezet onderwijs verschuift de focus naar inzicht tonen, herkennen en reflecteren, wat een dieper begrip en kritischer denkvermogen vraagt. Zo bouwen de kerndoelen in het voortgezet onderwijs voort op de kennis, vaardigheden en ervaringen die in het basisonderwijs zijn opgedaan, met als doel een breder handelingsperspectief van de leerling.

De kerndoelen van burgerschap, zijn ondergebracht in 3 domeinen:

Domein: democratische oefenplaats

Kerdoel 19. De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats

- De school stimuleert sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen.

Domein: samenleven in een democratische rechtstaat

Kerdoel 20. De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat

- De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat.
- De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving.

Domein: vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid.

Kerdoel 21. De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid

- De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen.
- De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

Daltonschool Nicolaas vertaalt deze wettelijke opdracht naar de eigen context. Op basis van onze Daltonidentiteit, open katholieke grondslag en leerlingpopulatie leggen wij extra nadruk op:

- omgaan met diversiteit en inclusie;
- democratische dialoog;
- intergenerationeel contact;
- maatschappelijke verantwoordelijkheid;
- eigenaarschap.

De identiteit van de school

Daltonschool Nicolaas geeft vorm aan burgerschapsonderwijs vanuit haar Daltonidentiteit en open katholieke grondslag.

Onze school is een open katholieke basisschool waar ieder kind welkom is, ongeacht achtergrond of levensovertuiging. Vanuit een eigentijdse katholieke geloofsovertuiging bieden wij leerlingen ruimte om kennis te maken met verschillende religies, tradities en levensbeschouwingen. Respect, verwondering en verbondenheid vormen hierbij de basis.

De vijf Daltonkernwaarden (vrijheid en verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, samenwerken, reflectie en effectiviteit) zijn richtinggevend in ons dagelijks handelen en sluiten nauw aan bij de doelen van burgerschapsvorming. Leerlingen leren:

- Verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf, elkaar en hun omgeving;
- Samen te werken en democratisch besluiten te nemen;
- Kritisch te reflecteren op hun eigen gedrag en keuzes;
- Open te staan voor verschillen en diversiteit.

In de praktijk betekent dit dat we in onze schoolcultuur én ons onderwijs voortdurend aandacht besteden aan sociale veiligheid, respectvol samenleven en actieve betrokkenheid bij de samenleving. Onze katholieke tradities, vieringen en rituelen worden eigentijds vormgegeven.

De populatie

In hoofdstuk 4 zullen we dieper ingaan op de leerling populatie van onze school.

3. Visie

Bij Daltonschool Nicolaas staat de persoonlijke groei en ontwikkeling van elk kind centraal. Vanuit de kernwaarden van het Daltononderwijs stimuleren we kinderen verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces en hen te helpen hun talenten te ontwikkelen.

We begeleiden onze leerlingen naar een toekomst waarin ze vol zelfvertrouwen in het leven staan, bewuste keuzes maken en actief bijdragen aan de maatschappij.

Binnen ons onderwijs ontwikkelen kinderen essentiële vaardigheden zoals samenwerken, reflecteren, verantwoordelijkheid nemen en eigen keuzes maken. Echt leren is ervaren. Wij geloven in leren door te leven, leren werken door te werken, en leren leren door te leren. (bron: Berends, 2011).

Ons onderwijsmotto:

Bij ons kom je samen in beweging: spelen, leren en ontdekken.

Dit motto weerspiegelt onze ambitie om een dynamische leeromgeving te creëren, waarin kinderen niet alleen kennis opdoen, maar ook samen groeien, leren en zich ontwikkelen.

Onze belangrijkste pijlers:

Op onze website en in onze schoolgids is een uitwerking van deze pijlers terug te vinden.

3.1 Visie in relatie tot burgerschap

Op Daltonschool Nicolaas zien wij burgerschap als een fundamenteel onderdeel van de brede vorming van ieder kind. Wij willen leerlingen toerusten tot kritische, zelfbewuste en betrokken burgers die actief bijdragen aan een democratische en pluriforme samenleving. Burgerschap is geen losstaand vak, maar verweven in ons onderwijs, ons samenleven op school en onze verbinding met de omgeving.

In onze visie staat de ontwikkeling van **kennis, houding en vaardigheden** centraal:

- **Kennis:** Leerlingen verwerven inzicht in democratische waarden, rechten en plichten, diversiteit in de samenleving en maatschappelijke vraagstukken. Zij leren hoe de samenleving is opgebouwd en welke rol zij daarin kunnen spelen.
- **Houding:** Wij stimuleren een open, respectvolle en betrokken houding. Leerlingen ontwikkelen empathie, verdraagzaamheid en verantwoordelijkheidsgevoel. Zij leren kritisch naar zichzelf en anderen te kijken en staan open voor verschillende perspectieven en levensbeschouwingen.
- **Vaardigheden:** Leerlingen oefenen met samenwerken, communiceren, reflecteren en het nemen van verantwoordelijkheid. Zij leren om keuzes te maken, conflicten op te lossen, deel te nemen aan democratische processen en actief bij te dragen aan hun omgeving.

Onze Daltonkernwaarden – vrijheid in gebondenheid & verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, samenwerken, reflectie en effectiviteit – vormen hierbij de basis. Deze waarden ondersteunen leerlingen in het ontwikkelen van de kennis, houding en vaardigheden die waardevol zijn om actief en bewust deel te nemen aan de samenleving.

Onze visie op burgerschap komt tot uiting in de vijf pijlers van onze school:

- **Competenties ontwikkelen**
Leerlingen ontwikkelen kennis van maatschappelijke thema's, een betrokken houding, de vaardigheid bewuste keuzes te maken en eigenaarschap te tonen. Zo groeien zij uit tot zelfbewuste, weerbare en actieve burgers. Binnen burgerschap betekent dit dat leerlingen leren kritisch denken, maatschappelijke vraagstukken onderzoeken en verantwoordelijkheid nemen voor keuzes.
- **Sociaal-emotioneel betrokken**
We werken doelgericht aan sociale kennis (zoals normen en waarden), een respectvolle en inclusieve houding en vaardigheden als samenwerken, luisteren en conflicthantering. Zo dragen leerlingen bij aan een veilige schoolgemeenschap.
- **Ruimte voor groei en ontwikkeling**
Middels de pijlers van Hiro ontwikkelen de leerlingen kennis en inzicht in actuele maatschappelijke uitdagingen, een lerende en flexibele houding, vaardigheden om zich aan te passen en oplossingen te bedenken voor de toekomst.

- **Katholieke identiteit**

Vanuit onze open katholieke grondslag stimuleren we respectvolle omgang met verschillende religies, culturen, levensbeschouwingen en identiteiten.

- **De omgeving en wij**

Door samenwerking met ouders, lokale partners en maatschappelijke organisaties vergroten leerlingen hun kennis van de samenleving, ontwikkelen zij een betrokken houding en oefenen zij vaardigheden om actief deel te nemen aan hun omgeving. Binnen burgerschap betekent dit dat leerlingen actief ervaringen opdoen buiten de school, samenwerken met maatschappelijke partners en leren bijdragen aan hun omgeving.

Op deze manier bereiden wij onze leerlingen voor op hun rol als actieve, verantwoordelijke en betrokken burgers in een diverse samenleving. Gezien de vergrijzende populatie in Doorn zien wij ontmoetingen tussen verschillende generaties als een belangrijk onderdeel van burgerschapsvorming. Door activiteiten zoals een bezoek aan het verzorgingshuis, gezamenlijke projecten en contacten met maatschappelijke organisaties leren leerlingen respectvol samen te werken, begrip te tonen voor anderen en actief bij te dragen aan hun omgeving. In dit beleidsplan is te lezen hoe onze visie tot uiting komt in de doelen voor burgerschap.

4. De leefomgeving en de leerlingpopulatie van onze school

4.1 Omschrijving ligging Doorn

Doorn is een dorp in de provincie Utrecht. Het maakt deel uit van de gemeente Utrechtse Heuvelrug en ligt op de gelijknamige Heuvelrug in het zuidoosten van de provincie. De Utrechtse Heuvelrug is een bosrijk gebied. Het ligt dicht bij de snelweg (A12) en is goed bereikbaar vanuit steden als Utrecht, Amersfoort en Arnhem.

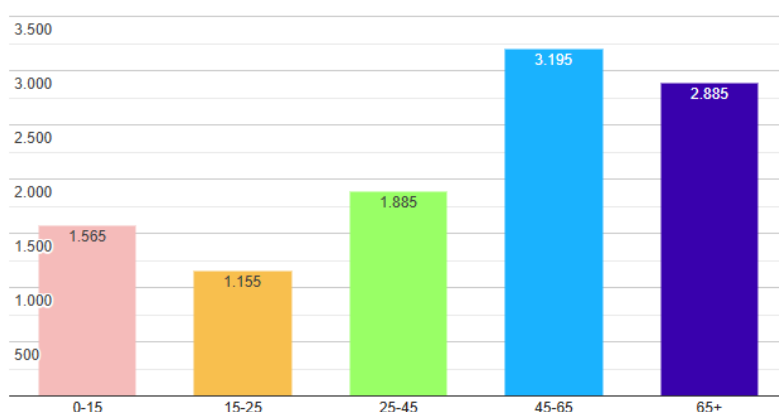
4.2 Inwoneraantal en woningen

Doorn telt 10.680 inwoners in 2024. Er zijn 6.279 adressen en 4.922 woningen in Doorn in de gemeente Utrechtse Heuvelrug. 58% van de woningen is een koopwoning. De woningen hebben een gemiddelde WOZ waarde van €523.000. Er wonen 10.680 inwoners in Doorn. De meeste inwoners (30%) zijn tussen de 45 en 65 jaar oud. Doorn telt 4.835 huishoudens, gemiddeld bestaan de huishoudens uit 2,1 personen. (bron: www.allecijfers.nl)

4.3 Leeftijd

In de onderstaande grafiek (bron: www.allecijfers.nl) is te zien dat het grootste deel van de inwoners van Doorn tussen de 45 en de 65 jaar is. De tweede plek is voor mensen ouder dan 65 jaar. Veel leerlingen komen ouderen tegen in hun directe leefomgeving: als buurvrouw of buurman, tijdens activiteiten in het dorp of via familieleden. Een leerling kan bijvoorbeeld merken dat een oudere buurman hulp nodig heeft bij boodschappen of juist veel verhalen kan vertellen over vroeger. Deze ontmoetingen bieden kansen om respect, zorgzaamheid en belangstelling voor andere generaties te ontwikkelen.

Inwoners naar leeftijd in de wijk Doorn [↗](#)

4.4 Migratieachtergrond

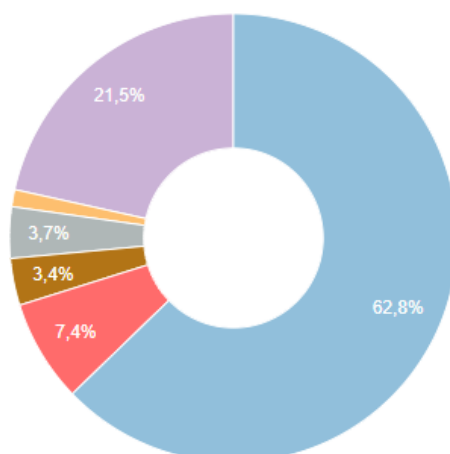
In het onderstaande diagram is te zien dat 62,8% van de inwoners van Doorn in 2022 een Westerse afkomst heeft. Er is hierbij geen onderscheid gemaakt tussen van herkomst Nederland of bijvoorbeeld Duitsland of Engeland. De overige 37,8% is verdeeld over diverse landen van herkomst. Voor sommige leerlingen betekent dit dat zij in hun dagelijks leven relatief weinig vanzelfsprekend in aanraking komen met kinderen die andere talen spreken, andere religieuze feestdagen vieren of opgroeien in een andere culturele context. Een leerling kan bijvoorbeeld wél weten wat Kerstmis of Pasen inhoudt, maar minder bekend zijn met feesten als bijvoorbeeld Ramadan. Daarom is het belangrijk om binnen school bewust ruimte te maken voor ontmoeting met andere perspectieven, verhalen en leefwerelden. (bron: www.allecijfers.nl)

Migratieachtergrond wijk Doorn [↗](#)

De meest voorkomende migratie-achtergronden in de wijk Doorn in 2022 zijn Westers (1.020 inwoners) en Overig (350 inwoners).

Jaar:

● Westers ● Marokko ● Antillen ● Suriname ● Turkije ● Overig

Bevolking in de wijk Doorn: inwoners met een migratieachtergrond worden onderverdeeld in Westers en enkele niet Westerse landen op grond van hun geboorteland of dat van hun ouders.

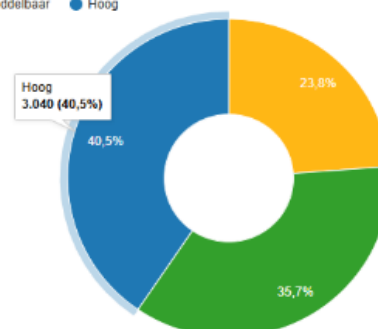
4.5 Opleidingsniveau

In het diagram hiernaast is te zien dat 40,5 % van de inwoners van Doorn theoretisch opgeleid (in het diagram spreken ze over hoogopgeleid) is. 59,5 % is middelbaar tot praktisch opgeleid (hier in het diagram spreken we over basisopgeleid). In de praktijk merken we dit bijvoorbeeld terug in gesprekken in de klas. Veel

Opleidingsniveau van de inwoners van 15 tot 75 jaar [↗](#)

Van de inwoners in de wijk Doorn heeft 23,8% een basis opleidingsniveau, 35,7% een middelbaar opleidingsniveau en 40,5% een hoog opleidingsniveau.

● Basis ● Middelbaar ● Hoog

leerlingen beschikken over een grote woordenschat en zijn gewend om thuis mee te praten over actualiteit of maatschappelijke thema's. Bij discussies over onderwerpen zoals klimaat, sociale media of verkiezingen kunnen leerlingen vaak al goed verwoorden wat zij denken. Tegelijkertijd vraagt dit van school aandacht voor openheid naar andere perspectieven: leerlingen leren dat niet iedereen dezelfde kansen, ervaringen of opvattingen heeft.

(bron: www.allecijfers.nl)

4.6 Stemgedrag

Het stemgedrag bij de laatste Europese Parlementsverkiezingen in 2024 laat zien dat de top 3 bestaat uit: GroenLinks-PvdA, VVD en PVV.

Dit betekent dat kinderen in Doorn in aanraking komen met mensen met uiteenlopende meningen over onderwerpen als migratie, natuurbeschoud, klimaat, democratie & rechtstaat, werk & economie en veiligheid.

In de praktijk kan dit betekenen dat leerlingen thuis verschillende gesprekken horen over onderwerpen als klimaat, migratie of veiligheid. Waar de ene leerling thuis hoort dat duurzaamheid belangrijk is, hoort een andere leerling misschien juist gesprekken over betaalbaarheid of veiligheid. In de klas leren leerlingen dat mensen vanuit verschillende ervaringen tot andere opvattingen kunnen komen en oefenen zij om hierover respectvol in gesprek te gaan.

4.7 Populatie Doorn in vergelijking met Nederland

Doorn telt in 2024 10.680 inwoners. In vergelijking met Nederland, dat in hetzelfde jaar ruim 18,2 miljoen inwoners heeft, vertegenwoordigt Doorn daarmee slechts 0,06% van de totale bevolking. Het dorp is dus een heel kleine gemeenschap in verhouding tot het land als geheel.

De leeftijdsopbouw in Doorn laat zien dat vooral de groep tussen 45 en 65 jaar groot is, gevolgd door de inwoners ouder dan 65 jaar. Hierdoor is de bevolking vergrijsd. Landelijk gezien is de verdeling gelijkmatiger, met meer jongeren en jongvolwassenen dan in Doorn. Dit maakt dat de samenleving in Doorn er anders uit ziet dan in veel andere delen van Nederland.

Ook qua migratieachtergrond bestaan verschillen. In Doorn heeft 62,8% van de inwoners een westerse achtergrond en is de groep met een niet-westerse achtergrond klein. In Nederland heeft ongeveer een kwart van de inwoners een migratieachtergrond, waarbij de helft westers en de helft niet-westers is. Dit betekent dat Doorn minder cultureel divers is dan het land als geheel.

Het opleidingsniveau ligt in Doorn relatief hoog. 40,5% van de inwoners is theoretisch (hoog) opgeleid, terwijl dit landelijk rond de 32% ligt. Dit laat zien dat Doorn een meer hoogopgeleide gemeenschap heeft dan gemiddeld. Tegelijkertijd heeft ook in Doorn een

meerderheid van de inwoners een middelbare of praktische opleiding, net als in de rest van het land.

De woningmarkt in Doorn wijkt duidelijk af van het landelijke beeld. De gemiddelde WOZ-waarde ligt op €523.000, terwijl dit landelijk gemiddeld €368.000 is. Daarnaast bestaat in Doorn 58% van de woningen uit koopwoningen, terwijl dit percentage landelijk rond de 65% ligt. Daarmee valt Doorn op als een relatief welvarend dorp met hoge huizenprijzen, maar een iets lager aandeel koopwoningen.

Het stemgedrag in Doorn bij de Europese verkiezingen van 2024 laat zien dat GroenLinks-PvdA, VVD en PVV de grootste partijen waren. Dit komt grotendeels overeen met het landelijke beeld, al kunnen regionale voorkeuren lokaal sterker tot uitdrukking komen.

4.8 Onze leerlingpopulatie in vergelijking met Doorn

De Daltonschool Nicolaas vormt geen directe afspiegeling van de bevolking van Doorn. Waar in Doorn 40,5% van de inwoners hoogopgeleid is, ligt het percentage van onze ouderpopulatie aanzienlijk hoger. Dit betekent dat veel van onze leerlingen opgroeien in een omgeving waar taal, kennis en cultuur sterk aanwezig zijn. Dit zien we terug in de grote woordenschat en stevige taalbasis van de meeste leerlingen. Dit zien we bijvoorbeeld terug in klassengesprekken, presentaties en de manier waarop leerlingen argumenten formuleren. Veel leerlingen kunnen al goed uitleggen waarom zij ergens iets van vinden en durven vragen te stellen over maatschappelijke onderwerpen.

Het merendeel van onze leerlingen is autochtoon. Slechts een kleine groep (ongeveer 5%) heeft een niet-westerse achtergrond. Daarmee is de culturele diversiteit binnen onze school kleiner dan in Doorn zelf, waar bijna 38% van de inwoners een migratieachtergrond heeft. Tegelijkertijd ontmoeten leerlingen in hun dagelijkse schoolomgeving minder vanzelfsprekend kinderen met andere culturele of sociaal-economische achtergronden. Een leerling kan bijvoorbeeld jarenlang in een klas zitten zonder direct contact te hebben met leeftijdsgenoten die thuis een andere taal spreken of in een andere gezinssituatie opgroeien. Dit vraagt van school een bewuste verbreding van perspectieven.

Onze school kent een lage schoolweging. Deze indicator wordt bepaald op basis van het opleidingsniveau van ouders, hun herkomstland en het al dan niet in de schuldsanering zitten. Een lage schoolweging betekent dat onze leerlingpopulatie relatief veel kansen heeft ten opzichte van andere scholen, waar deze factoren minder gunstig kunnen uitvallen. Dit beeld is niet representatief voor alle scholen in Doorn.

Samenvattend kan worden gesteld dat Daltonschool Nicolaas een relatief homogene leerlingpopulatie heeft, met hoogopgeleide ouders, taalsterke kinderen en weinig culturele diversiteit. Dit betekent dat onze leerlingen in hun directe omgeving relatief weinig vanzelfsprekende ervaringen opdoen met culturele diversiteit en verschillen in sociaal-economische achtergrond. Voor Daltonschool Nicolaas is dit een belangrijke aanleiding om

burgerschapsonderwijs bewust te richten op thema's als diversiteit, inclusie en wereldburgerschap. Door leerlingen actief in aanraking te brengen met verschillende perspectieven en levenswerelden bereiden wij hen voor op een samenleving die breder, dynamischer en meer divers is dan hun directe leefomgeving in Doorn.

4.9 Populatie en gevolgen voor onderwijs

De vergelijking met Nederland maakt duidelijk dat het onderwijs in Doorn in een specifieke context plaatsvindt. Door de relatief sterke vergrijzing komen kinderen vaker in aanraking met ouderen. Dit biedt kansen voor intergenerationele samenwerking en het versterken van waarden als zorgzaamheid en respect.

De beperkte culturele diversiteit in Doorn zorgt ervoor dat leerlingen minder vanzelfsprekend in aanraking komen met kinderen met een niet-westerse achtergrond. Voor ons als school is dit de aanleiding om bewust thema's als wereldburgerschap, diversiteit en inclusie in het curriculum op te nemen, zodat leerlingen toch leren omgaan met verschillende perspectieven en zich voorbereiden op een pluriforme samenleving. Dat kan betekenen dat leerlingen via lessen, gastsprekers, verhalen of projecten kennismaken met perspectieven die zij niet dagelijks tegenkomen. Bijvoorbeeld door te praten over verschillende manieren van leven, religieuze tradities of opgroeien in een andere woonomgeving.

Het hoge opleidingsniveau en de relatief hoge welvaart in Doorn leiden vaak tot veel ouderbetrokkenheid en hoge verwachtingen richting het onderwijs. Dit kan een positieve invloed hebben op de leerresultaten, maar ook druk geven op leerlingen en leerkrachten. Het is belangrijk om hierin balans te bewaren en oog te hebben voor het welzijn van alle betrokkenen. Een leerling kan bijvoorbeeld gewend zijn aan vakanties, sportclubs of toegang tot veel materialen thuis, zonder zich te realiseren dat dit niet voor iedereen vanzelfsprekend is. Burgerschapsonderwijs helpt leerlingen om bewust te worden van verschillen in kansen en omstandigheden, zonder daarbij te oordelen.

Het stemgedrag in Doorn laat zien dat inwoners uiteenlopende politieke voorkeuren hebben, waarbij partijen als GroenLinks-PvdA, VVD en PVV veel stemmen kregen. Voor leerlingen betekent dit dat zij opgroeien in een gemeenschap met verschillende meningen over onderwerpen als migratie, natuurbehoud, klimaat, democratie en werkgelegenheid. Dit biedt kansen om kritisch denken, debatvaardigheden en respect voor andere standpunten in de praktijk te oefenen.

Naast de invloed van de dorpsgemeenschap is ook de specifieke leerlingpopulatie van Daltonschool Nicolaas van belang. Onze school wijkt af van Doorn doordat de ouders gemiddeld nóg hoger opgeleid zijn en de kinderen daardoor vaak beschikken over een grote taalrijkdom en een stevige basis in kennis en cultuur. Dit biedt veel kansen om het onderwijs op een verdiepend niveau vorm te geven. Tegelijkertijd is de culturele diversiteit binnen de school nog beperkter dan in Doorn zelf. Slechts een kleine groep leerlingen heeft een niet-

westerse achtergrond. Dit betekent dat de noodzaak om wereldburgerschap en inclusie bewust in het onderwijs te verankeren voor onze school extra groot is.

De lage schoolweging laat bovendien zien dat onze leerlingen relatief veel kansen hebben; het onderwijs moet er daarom nadrukkelijk op gericht zijn om hen ook buiten hun vertrouwde, welvarende omgeving ervaringen en perspectieven te laten opdoen.

Tenslotte laat de vergelijking zien dat Doorn weliswaar op sommige punten representatief is voor Nederland, maar op andere vlakken juist duidelijk afwijkt. Voor Daltonschool Nicolaas betekent dit dat het belangrijk is om onderwijs te ontwikkelen dat past bij deze specifieke context, maar tegelijkertijd de leerlingen voorbereidt op een samenleving die breder en meer divers is dan hun directe leefomgeving.

4.10 Wat betekent dit voor de leerlingen van Daltonschool Nicolaas?

In de voorgaande paragrafen hebben we gezien dat Daltonschool Nicolaas zich bevindt in een relatief homogene en welvarende omgeving met weinig culturele diversiteit en een hoge ouderbetrokkenheid. Onze leerlingen groeien op in een taalrijke omgeving met veel kansen, maar komen minder vanzelfsprekend in aanraking met andere perspectieven, culturen en sociaal-economische achtergronden.

Voor de leerlingen van Daltonschool Nicolaas betekent dit dat het burgerschapsonderwijs moet aansluiten bij hun sterke taalbasis, maar tegelijkertijd bewust ervaringen moet bieden die hen uitdagen om buiten hun eigen bubbel te kijken. Zij groeien op in een omgeving die veel veiligheid en kansen biedt, maar waarin verschillen in sociaaleconomische en culturele achtergronden minder vanzelfsprekend zichtbaar zijn. Daarom is het voor onze school extra belangrijk om leerlingen actief kennis te laten maken met andere perspectieven, culturen en leefwerelden.

Om hen goed voor te bereiden op een bredere en diverse samenleving, vertaalt Daltonschool Nicolaas deze context naar burgerschapsonderwijs dat nauw aansluit bij de kernwaarden van Daltononderwijs: zelfstandigheid, vrijheid en verantwoordelijkheid, reflectie, effectiviteit en samenwerken. Deze kernwaarden ondersteunen het ontwikkelen van kritisch denkvermogen, persoonlijke verantwoordelijkheid en samenwerkingsvaardigheden, die essentieel zijn voor actief burgerschap.

Daarnaast sluit het onderwijs aan bij de vijf pijlers van de school: competenties ontwikkelen, sociaal-emotioneel betrokken, ruimte voor groei en ontwikkeling, Katholieke identiteit en de omgeving en wij. Burgerschapsonderwijs ondersteunt deze pijlers door leerlingen te leren samenwerken, respect te hebben voor anderen, verantwoordelijkheid te nemen en actief mee te doen in hun school en omgeving.

Hieruit volgt dat het burgerschapsonderwijs op onze school zich richt op:

- Omgaan met diversiteit en inclusie
- Intergenerationele verbinding
- Democratische waarden en kritisch denken
- Welvaart en sociale ongelijkheid
- Eigenaarschap en verantwoordelijkheid

Op de volgende bladzijde worden deze aandachtspunten kort uitgewerkt, met nadruk op de specifieke kansen en uitdagingen die voortkomen uit de kenmerken van onze leerlingenpopulatie en hun leefomgeving.

1. Omgaan met diversiteit en inclusie
 - Omdat Doorn relatief weinig culturele diversiteit kent en de leerlingpopulatie van Daltonschool Nicolaas nóg homogener is, is het belangrijk om leerlingen bewust kennis te laten maken met andere culturen, religies en leefwijzen.
 - Thema's als wereldburgerschap, empathie en respect voor verschillen verdienen nadruk, zodat leerlingen leren omgaan met een samenleving die meer divers is dan hun directe leefomgeving.
2. Intergenerationele verbinding
 - Doorn heeft een relatief grote oudere bevolking; leerlingen komen vaak met ouderen in aanraking.
 - Burgerschapsonderwijs kan inzetten op respect voor en samenwerking met oudere generaties, bijvoorbeeld via projecten in het dorp of samenwerking met zorginstellingen.
 - Zo oefenen leerlingen met samenwerken, empathie en verantwoordelijkheid, en ervaren zij de meerwaarde van intergenerationele relaties.
3. Democratische waarden en kritisch denken
 - Het stemgedrag in Doorn laat zien dat politieke voorkeuren uiteenlopen, net als in Nederland als geheel.
 - Leerlingen kunnen oefenen in het voeren van een open gesprek, het vormen van een eigen mening en het respecteren van andere standpunten, passend bij de Daltonkernwaarde reflectie.
 - Praktisch: debatten voeren, rollenspellen, of samen oplossingen zoeken voor maatschappelijke vraagstukken.
4. Welvaart en sociale ongelijkheid
 - Doorn is relatief welvarend, met hoge woningwaarden en een hoog opleidingsniveau. Ook de leerlingpopulatie van Daltonschool Nicolaas groeit op in een welvarende en taalrijke omgeving. Dat biedt kansen, maar kan ook een bubbel creëren.
 - Burgerschapsonderwijs maakt leerlingen bewust van verschillen in Nederland en de wereld, en laat hen nadenken over solidariteit, sociale rechtvaardigheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid.
5. Eigenaarschap en verantwoordelijkheid
 - Vanuit de Daltonidentiteit is eigenaarschap een kernwaarde.
 - Leerlingen oefenen met verantwoordelijkheid nemen, bijdragen aan de schoolgemeenschap en nadenken over hun rol in de samenleving.

Wat willen we bereiken?

- Bevordering van respectvol gedrag: Kinderen leren op een positieve manier omgaan met mensen van verschillende leeftijden, achtergronden en overtuigingen, ook wanneer zij hier in hun directe omgeving minder vanzelfsprekend mee in aanraking komen.
- Verbinding tussen generaties: Door gezamenlijke activiteiten worden bruggen geslagen tussen jong en oud, wat zorgt voor wederzijds begrip en sociale samenhang in de wijk of gemeenschap.
- Bevordering van burgerschapsvorming: Leerlingen ontwikkelen vaardigheden en houdingen die bijdragen aan actief, verantwoordelijk en betrokken burgerschap, passend bij hun sterke taalbasis en vermogen tot reflectie.
- Vergroten van cultureel bewustzijn: Kinderen doen kennis op over verschillende culturen, religies en leefwijzen, zodat zij leren verder te kijken dan hun relatief homogene en welvarende leefomgeving. Dit draagt bij aan tolerantie en het voorkomen van vooroordelen en discriminatie.
- Een veilige en inclusieve leeromgeving: De school wordt een plek waar iedereen zich geaccepteerd en gewaardeerd voelt, ongeacht leeftijd, afkomst of levensovertuiging en waar leerlingen oefenen met het respectvol omgaan met verschillen.

Wanneer zijn we tevreden?

- Als kinderen positief en met respect spreken over ouderen en bereid zijn om met hen samen te werken, zowel binnen school als in de gemeenschap.
- Als er regelmatig intergenerationele en interculturele activiteiten plaatsvinden, zoals voorleesmiddagen, samenwerkingsprojecten met zorginstellingen of activiteiten rond diversiteit.
- Als leerlingen een open gesprek kunnen voeren, een eigen mening kunnen vormen en respect hebben voor andere standpunten.
- Als leerlingen kennis hebben over verschillende culturen en religies, en openstaan voor andere opvattingen.
- Als er een merkbare toename is in onderling respect en sociale veiligheid binnen de schoolgemeenschap.
- Als ouders en buurtbewoners betrokken zijn bij initiatieven rondom diversiteit en intergenerationeel contact.

De gemiddelde leerling van Daltonschool Nicolaas groeit op in een veilige, taalrijke omgeving waarin veel kansen aanwezig zijn. Veel leerlingen zijn gewend om zelfstandig te werken, vragen te stellen en hun mening te verwoorden. Tegelijkertijd vraagt hun leefomgeving om bewuste verrijking: leerlingen hebben baat bij ontmoetingen met andere perspectieven, generaties en leefwerelden, zodat zij zich ontwikkelen tot betrokken burgers die verder kijken dan hun directe omgeving.

5. Lesaanbod, activiteiten en zichtbaarheid

In hoofdstuk 4 hebben we de kenmerken van onze leerlingpopulatie geanalyseerd. Op basis hiervan hebben we vijf aandachtspunten voor ons burgerschapsonderwijs geformuleerd:

1. Omgaan met diversiteit en inclusie
2. Intergenerationele verbinding
3. Democratische waarden en kritisch denken
4. Welvaart en sociale ongelijkheid
5. Eigenaarschap en eigen verantwoordelijkheid

Deze aandachtspunten sluiten aan bij de wettelijke kerndoelen voor burgerschapsonderwijs, waarin onder meer aandacht is voor sociale en maatschappelijke waarden, participatie in een democratische samenleving en het ontwikkelen van een eigen identiteit in verbondenheid met anderen.

Activiteit	Diversiteit	Intergenerationeel	Democratie	Welvaart	Eigenaarschap	Groep	Kerndoel(en)	Einddoelen groep 8	Zichtbaarheid in de school
HiRO	✓	✓	✓	✓	✓	1-8	19, 20, 21	7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 18	Poster, foto's nieuwsbrief
Blink	✓		✓	✓		3-8	20, 21	1, 2, 3, 5, 6, 16	Weektaak, rapport, leerlingwerk
Taaljacht	✓		✓	✓	✓	1-8	19, 20	4, 5, 13, 16, 18	Weektaak, rapport, leerlingwerk
Vieringen & Bijbelverhalen	✓		✓		✓	1-8	19, 20	3, 6, 9, 11	Foto's nieuwsbrief
Leerlijn Reflectie	✓		✓	✓	✓	1-8	19, 21	7, 8, 9, 13, 15, 18	Observaties
Leerlijn Zelfstandigheid					✓	1-8	19, 21	8, 17	Observaties
Leerlijn Samenwerken	✓	✓	✓		✓	1-8	19, 21	7, 10, 13, 14, 15, 18	observaties
Leerlingenraad	✓		✓		✓	5-8	19, 21	1, 2, 7, 8, 10, 13, 17, 18	Posters, nieuwsbrief
Week van de Lentekriebels	✓				✓	1-8	19, 20	3, 7, 9, 11	Nieuwsbrief
Bezoek verzorgingshuis		✓			✓	½,3,6	19, 21	7, 10, 12, 17	Nieuwsbrief
Presentaties	✓		✓		✓	1-8	19	5, 13, 18	Rapport
Stelling van de dag	✓		✓	✓	✓	5-8	19, 20, 21	4, 5, 7, 13, 16, 18	Digibord in de klas
Bezoek bibliotheek	✓		✓			3,5,7	20	4, 16	Nieuwsbrief
Bezoek gemeentehuis	✓		✓	✓	✓	8	19, 20, 21	1, 2, 5, 10, 17	Nieuwsbrief

Project Derde Kamer	✓		✓	✓	✓	7-8	19, 20, 21	1, 2, 4, 5, 7, 10, 13, 16, 17, 18	Weektaak, nieuwsbrief, leerlingwerk
---------------------	---	--	---	---	---	-----	---------------	--------------------------------------	---

Burgerschapsonderwijs is bij Daltonschool Nicolaas geen losstaand vak, maar verweven in het gehele curriculum. Het onderstaande schema laat zien hoe de aandachtspunten concreet vorm krijgen in ons lesaanbod en activiteiten:

Hieronder volgt een beschrijving van elke activiteit of methode, met een toelichting op hoe deze bijdraagt aan de vijf aandachtspunten van ons burgerschapsonderwijs

- **HiRO (sociaal-emotioneel):** Leerlingen oefenen in groepsopdrachten hoe ze respectvol samenwerken met anderen, reflecteren op verschillen, bespreken dilemma's en nemen verantwoordelijkheid voor hun eigen gedrag.
- **Blink (wereldoriëntatie):** Leerlingen doen projecten over andere landen en culturen, bespreken maatschappelijke vraagstukken en leren hoe rijkdom en hulpverlening wereldwijd verschillen.
- **Taaljacht (taal):** Rollenspellen, spreekbeurten en verhalen oefenen taalvaardigheid, samenwerken en kritisch denken. Ze reflecteren op eigen keuzes en oefenen verantwoordelijkheid.
- **Vieringen en bijbelverhalen:** Leerlingen ontdekken waarden uit verschillende culturen en religies, bespreken rechtvaardigheid en solidariteit en dragen bij aan de uitvoering van vieringen.
- **Leerlijn reflectie Dalton:** Leerlingen reflecteren op hun gedrag, samenwerking en keuzes, oefenen zelfstandig nadenken en ontwikkelen inzicht in hun eigen rol in de groep.
- **Leerlijn zelfstandigheid Dalton:** Leerlingen oefenen plannen, keuzes maken en verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leerproces.
- **Leerlijn samenwerken Dalton:** Leerlingen werken in teams, verdelen taken, nemen gezamenlijke beslissingen en leren samenwerken met verschillende groepsleden.
- **Leerlingenraad:** Leerlingen brengen ideeën in, overleggen en nemen besluiten, leren samenwerken en oefenen actief burgerschap.
- **Week van de lentekriebels:** Activiteiten rondom vriendschap, respect, seksualiteit en acceptatie van seksuele diversiteit (bijvoorbeeld homo zijn). Leerlingen oefenen sociale vaardigheden, leren respectvol met elkaar omgaan en reflecteren op hun eigen gedrag en houding ten opzichte van verschillen.
- **Bezoek aan verzorgingshuis:** Leerlingen ontmoeten ouderen, luisteren naar hun verhalen, helpen bij activiteiten en ervaren de waarde van intergenerationele verbinding.
- **Presentaties:** Leerlingen bereiden en geven presentaties over verschillende onderwerpen, leren argumenteren en reflecteren op hun eigen prestaties.
- **Stelling van de dag (Jeugdjournaal):** Leerlingen bespreken actuele maatschappelijke stellingen, oefenen kritisch denken, argumenteren en respectvol discussiëren.

- **Bezoek aan de bibliotheek:** Leerlingen onderzoeken informatie, leren kritisch beoordelen en ontdekken verschillende perspectieven via boeken en bronnen.
- **Bezoek aan het gemeentehuis:** Leerlingen maken kennis met de lokale overheid, voeren gesprekken over besluitvorming en leren over maatschappelijke voorzieningen en verschillen.
- **Project 'Derde Kamer':** Leerlingen ontdekken hoe de Nederlandse democratie werkt (Eerste en Tweede Kamer, verkiezingen, Prinsjesdag) en dat Nederland niet altijd een democratie is geweest. Met filmpjes, het Handboekje Politiek en een debatspel oefenen ze debatvaardigheden: luisteren, inleven, argumenteren en een standpunt verdedigen.

Op Daltonschool Nicolaas is burgerschap niet alleen zichtbaar in de lessen, maar ook in onze dagelijkse schoolcultuur. Leerlingen oefenen dagelijks met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en ervaren hoe zij actief kunnen bijdragen aan een veilige, inclusieve en democratische schoolgemeenschap. Burgerschap is zichtbaar in ons pedagogisch handelen, de inrichting van de school en de dagelijkse onderwijspraktijk.

Vrijheid

- Leerlingen krijgen ruimte om hun mening te geven tijdens kringgesprekken, de Stelling van de dag, de leerlingenraad en klassengesprekken.
- Binnen het Daltononderwijs leren leerlingen eigen keuzes te maken en verantwoordelijkheid te nemen voor deze keuzes.
- Er is ruimte voor verschillende levensbeschouwingen, overtuigingen en meningen.
- Op de weektaak en in het weekrooster worden burgerschapsdoelen zichtbaar gemaakt, zodat leerlingen weten waaraan zij werken en waarom.

Gelijkwaardigheid

- Iedereen wordt met respect behandeld, ongeacht afkomst, geloof, gender, beperking of seksuele gerichtheid.
- Klassenafspraken zijn gebaseerd op gelijkwaardigheid en wederzijds respect.
- Alle leerlingen krijgen de kans om mee te denken, mee te praten en mee te doen.
- Leerlingen werken regelmatig groepsdoorbroken samen en leren elkaars kwaliteiten benutten.

Solidariteit

- Oudere en jongere leerlingen helpen elkaar, bijvoorbeeld tijdens tutorlezen en andere groepsdoorbroken activiteiten.
- Leerlingen bezoeken het verzorgingshuis en nemen deel aan maatschappelijke projecten.
- We stimuleren leerlingen verantwoordelijkheid te nemen voor elkaar en hun omgeving.
- Leerlingen presenteren hun projecten aan elkaar. Eindproducten krijgen een zichtbare plek in de school, zodat leerlingen van én met elkaar leren.

Verdraagzaamheid

- In de lessen HiRO, Blink en tijdens klassengesprekken leren leerlingen luisteren naar verschillende meningen en respectvol met verschillen om te gaan.

- De HiRO-poster is zichtbaar aanwezig in alle groepen en ondersteunt leerlingen bij het voeren van gesprekken, het oplossen van conflicten en het maken van positieve keuzes.
- We besteden aandacht aan verschillende religies, culturen en tradities.
- Conflicten worden opgelost door middel van gesprek, herstel en gezamenlijke reflectie.

Afwijzen van discriminatie

- Discriminerende opmerkingen of uitsluiting worden direct besproken en gezien als leermoment.
- Tijdens de Week van de Lentekriebels en andere lessen besteden we aandacht aan diversiteit, inclusie en respect.
- Leerlingen leren dat iedereen zichzelf mag zijn en dat verschillen waardevol zijn.

Burgerschap zichtbaar in de dagelijkse schoolpraktijk

Daarnaast maken wij burgerschap dagelijks zichtbaar door:

- Een schoolbreed burgerschapsdoel dat van vakantie tot vakantie centraal staat. Dit doel is zichtbaar in de gangen, de lokalen en op de weektaak.
- Burgerschapsdoelen die terugkomen in het weekrooster en gekoppeld zijn aan concrete activiteiten.
- Een kaartje op het planbord, waarmee leerlingen dagelijks worden herinnerd aan het burgerschapsdoel.
- Leerlingen die regelmatig samenwerken binnen en buiten de eigen groep en zo oefenen met verantwoordelijkheid, communicatie en respect.

Wanneer zijn we tevreden?

Wij vinden ons burgerschapsonderwijs succesvol wanneer leerlingen actief deelnemen aan de schoolgemeenschap, respectvol omgaan met verschillen, verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf en anderen en zich ontwikkelen tot betrokken burgers. Om deze ontwikkeling niet alleen kwalitatief, maar ook concreet te volgen, hanteren wij de volgende succescriteria:

- Minimaal twee schoolbrede democratische activiteiten per schooljaar, zoals de leerlingenraad, verkiezingen, debatten of het project *Derde Kamer*.
- Iedere groep voert jaarlijks minimaal één burgerschapsproject of burgerschapsactiviteit uit waarin één of meerdere van de vijf aandachtspunten centraal staan.
- Alle leerlingen nemen minimaal om het jaar deel aan een buitenschoolse activiteit die bijdraagt aan burgerschap.
- De burgerschapsdoelen zijn zichtbaar in de school, onder andere op de weektaak, het planbord, in de lokalen en in de gangen.
- De school analyseert jaarlijks de resultaten van Kindbegrip, de monitor sociale veiligheid en overige observatiegegevens. De uitkomsten worden gebruikt om het burgerschapsonderwijs waar nodig bij te stellen.

- Leerlingen laten gedurende hun schoolloopbaan een groei zien in sociale vaardigheden, samenwerking, eigenaarschap en democratische vaardigheden, zoals zichtbaar in observaties, reflecties en leerlinggesprekken.

Leerlingparticipatie

Op Daltonschool Nicolaas zien wij leerlingen als actieve deelnemers aan hun eigen ontwikkeling. Daarom hebben zij invloed op de invulling en evaluatie van het burgerschapsonderwijs. Zij oefenen hiermee dagelijks democratische vaardigheden en ervaren dat hun stem ertoe doet.

Leerlingen krijgen invloed op verschillende manieren:

- Zij denken mee over onderwerpen en thema's die in de klas of tijdens projecten aan bod komen.
- Zij krijgen ruimte om eigen initiatieven en burgerschapsprojecten te ontwikkelen en uit te voeren.
- Na activiteiten en projecten evalueren leerlingen wat goed ging, wat zij hebben geleerd en welke verbeterpunten zij zien.
- Via de leerlingenraad brengen leerlingen ideeën en wensen in, denken zij mee over schoolbeleid en geven zij advies over activiteiten die bijdragen aan een positieve en democratische schoolcultuur.
- Tijdens kringgesprekken, de Stelling van de dag, reflectiemomenten en klassengesprekken oefenen leerlingen met het geven van hun mening, het luisteren naar anderen en het gezamenlijk nemen van beslissingen.

Op deze manier vormt onze school een democratische oefenplaats waarin leerlingen niet alleen leren óver burgerschap, maar burgerschap ook dagelijks ervaren en in praktijk brengen.

6. Borging en meten van effecten

Om de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs te waarborgen, maakt burgerschap onderdeel uit van de kwaliteitscyclus van Daltonschool Nicolaas. De borging is opgenomen in het schoolplan 2026–2029.

De ontwikkeling van leerlingen wordt gevolgd aan de hand van verschillende monitoringsinstrumenten en opbrengsten. Hiervoor maken wij gebruik van:

- observaties van leerkrachten;
- toetsing;
- eindproducten en presentaties;
- reflecties op de weektaak;
- rapport;
- de leerlijnen Daltonkernwaarden;
- Kindbegrip;
- de Monitor Sociale Veiligheid;
- de Rovict-monitoring in groep 7 en 8.

Jaarlijks worden de opbrengsten van het burgerschapsonderwijs geëvalueerd door de directie, in samenwerking met het team. De verzamelde gegevens worden geanalyseerd om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van leerlingen en de kwaliteit van het onderwijsaanbod.

Wanneer uit de analyse blijkt dat de gestelde ambities nog niet worden behaald, worden gerichte interventies ingezet en wordt het onderwijsaanbod waar nodig aangepast. Op basis van deze evaluatie wordt het beleidsplan jaarlijks geactualiseerd, zodat het burgerschapsonderwijs blijft aansluiten bij de wettelijke eisen, de schoolpopulatie en de ambities van de school.

De directie is verantwoordelijk voor de borging, de jaarlijkse evaluatie en de actualisatie van het beleidsplan.

7. Informatie overbrengen

Burgerschapsonderwijs is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de school, leerlingen en ouders. Daarom vinden wij het belangrijk om zowel binnen als buiten de school helder te communiceren over onze visie, doelen en werkwijze.

Binnen het team wordt burgerschap structureel besproken tijdens teamvergaderingen, studiedagen en bouwoverleggen. Tijdens deze overlegmomenten worden de uitvoering van

het onderwijsaanbod, de opbrengsten en de monitoringsgegevens geëvalueerd. De uitkomsten worden geanalyseerd en vormen, waar nodig, de basis voor interventies en verbeteringen van het onderwijsaanbod. Op deze manier blijft burgerschap een vast onderdeel van onze kwaliteitscyclus.

De directie is verantwoordelijk voor de borging van het burgerschapsonderwijs en ziet toe op de jaarlijkse evaluatie en actualisatie van het beleidsplan. Wijzigingen en ontwikkelingen worden met het team besproken en waar nodig verwerkt in het jaarplan en het schoolplan.

Ook voor leerlingen is burgerschap zichtbaar en herkenbaar in de dagelijkse schoolpraktijk. Schoolbrede burgerschapsdoelen worden zichtbaar gemaakt in de school, in de lokalen, op de weektaak en in het weekrooster. Leerlingen presenteren projecten aan elkaar, reflecteren op hun ontwikkeling in hun rapport en op de weektaak en werken gezamenlijk aan burgerschapsdoelen.

Ouders worden geïnformeerd over het burgerschapsonderwijs via de schoolwebsite, oudercommunicatie, informatieavonden en gesprekken. Het beleidsplan burgerschap is beschikbaar op de schoolwebsite, zodat voor ouders inzichtelijk is hoe Daltonschool Nicolaas invulling geeft aan de wettelijke burgerschapsopdracht en hoe leerlingen worden voorbereid op hun rol in de samenleving.

8. ONTWIKKELINGEN 2027–2029

Burgerschapsonderwijs is een onderdeel van ons onderwijs dat voortdurend in ontwikkeling blijft. Daarom evalueren wij jaarlijks ons aanbod en stellen we dit waar nodig bij. Voor de periode 2026–2029 richten wij ons op de volgende ontwikkelingen:

- Het verder implementeren en borgen van de doorgaande leerlijn burgerschap van groep 1 tot en met 8.
- Het jaarlijks evalueren en actualiseren van het beleidsplan op basis van de opbrengsten uit de kwaliteitscyclus.
- Het verder zichtbaar maken van burgerschap in de school, onder andere door schoolbrede burgerschapsdoelen, de weektaak, het weekrooster en het portfolio.
- Het uitbreiden van activiteiten en samenwerkingen met maatschappelijke organisaties en de lokale omgeving.
- Het verder versterken van de samenhang tussen de Daltonkernwaarden, de wettelijke kerndoelen en de einddoelen van groep 8.
- Het blijven ontwikkelen van de kennis en vaardigheden van het team op het gebied van burgerschap.
- Het monitoren van de ontwikkeling van leerlingen en het inzetten van passende interventies wanneer de opbrengsten daar aanleiding toe geven.
- Het invoeren van leerlingmediatoren. Leerlingen worden opgeleid om medeleerlingen te begeleiden bij het oplossen van kleine conflicten. Hiermee leren zij verantwoordelijkheid te nemen, naar elkaar te luisteren en samen tot een oplossing te komen. Zo dragen zij actief bij aan een veilige en respectvolle schoolcultuur.

Door jaarlijks te evalueren en waar nodig verbeteringen door te voeren, zorgen we ervoor dat ons burgerschapsonderwijs blijft aansluiten bij onze leerlingen en de ontwikkelingen in de samenleving.

9. Einddoelen groep 8

Kennis			
	Onderwerp	Daltonkernwaarden	Doel
1	Democratie en rechtsstaat	Zelfstandigheid, vrijheid/verantwoordelijkheid, reflectie	Aan het eind van groep 8 kan de leerling in een schriftelijke opdracht of klassengesprek minimaal drie kenmerken van de Nederlandse democratie (zoals verkiezingen, grondrechten en de rol van regering en parlement) correct benoemen en kort toelichten.
2	Grondrechten en regels	vrijheid/verantwoordelijkheid, reflectie	Aan het einde van groep 8 kan de leerling minimaal vijf grondrechten benoemen en in een korte uitleg aangeven waarom regels nodig zijn
3	Diversiteit en identiteit	Samenwerken, reflectie	Aan het einde van groep 8 kan de leerling uitleggen dat mensen verschillende achtergronden, religies en meningen hebben en hiervan minimaal twee concrete voorbeelden geven, correct beoordeeld in een mondelinge of schriftelijke opdracht.
4	Media en informatie	Zelfstandigheid, reflectie, effectiviteit	Aan het einde van groep 8 kan de leerling bij twee verschillende nieuws- of mediaberichten correct onderscheid maken tussen feit en mening.
5	Maatschappelijke vraagstukken	Reflectie, zelfstandigheid	Aan het einde van groep 8 kan de leerling een actueel maatschappelijk vraagstuk (zoals klimaat, armoede of sociale media) beschrijven en daarbij minimaal twee verschillende standpunten

			benoemen, inclusief een korte eigen mening.
6	Religies en levensbeschouwingen	Respect, samenwerken	Voor het einde van groep 8 kan de leerling minimaal drie verschillende religies of levensbeschouwingen (waaronder het katholieke) benoemen en per stroming één kenmerk of waarde uitleggen.
Houding			
7	Respectvolle omgang	Samenwerken, vrijheid/verantwoordelijkheid	Gedurende het laatste schooljaar toont de leerling respectvol gedrag door in minimaal 4 van de 5 observatiemomenten anderen te laten uitspreken en verschillende meningen te accepteren.
8	Verantwoordelijkheid nemen	vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, reflectie	Voor het einde van groep 8 komt de leerling in minimaal 4 van de 5 situaties gemaakte afspraken na en herstelt gedrag na feedback.
9	Open houding naar diversiteit	Samenwerken, reflectie	Tijdens klassengesprekken stelt de leerling in minimaal 3 verschillende gesprekken ten minste één inhoudelijke vraag aan een klasgenoot met een andere mening of achtergrond.
10	Betrokkenheid bij de gemeenschap	vrijheid/verantwoordelijkheid, samenwerken, effectiviteit	Voor juni van groep 8 neemt de leerling actief deel aan minimaal één groepsactiviteit (zoals leerlingenraad, project of groepsbesluit) en levert daarbij een zichtbare bijdrage.
11	Open en respectvolle dialoog (levensbeschouwing)	Samenwerken, reflectie	Tijdens minimaal drie klassengesprekken toont de leerling een respectvolle en open houding ten opzichte van verschillende religies en overtuigingen door actief te

			luisteren en zonder oordeel te reageren.
12	Maatschappelijke betrokkenheid buiten school	vrijheid/verantwoordelijkheid, effectiviteit	Voor het einde van groep 8 neemt de leerling deel aan een activiteit buiten de klas (zoals een buurtproject, gastles of samenwerking met een organisatie) en reflecteert hierop schriftelijk met minimaal één benoemd leerpunt en één bijdrage aan de omgeving.
Vaardigheden			
13	Gespreksvaardigheden	Samenwerken, reflectie	Aan het einde van groep 8 neemt de leerling deel aan een klassendiscussie waarin hij/zij een eigen mening formuleert en onderbouwt met minimaal één passend argument.
14	Samenwerken	Samenwerken, vrijheid/verantwoordelijkheid, effectiviteit	De leerling werkt in minimaal twee groepsopdrachten effectief samen door taken te verdelen, afspraken te maken en na te komen, waarbij dit in beide gevallen als voldoende wordt.
15	Conflictoplossing	vrijheid/verantwoordelijkheid, reflectie, samenwerken	De leerling past in minimaal drie begeleide situaties een eenvoudige conflictoplossingsstrategie toe (luisteren, eigen standpunt verwoorden, compromis zoeken), waarbij dit gedrag minimaal 2 van de 3 stappen zichtbaar bevat.
16	Kritisch omgaan met informatie	Zelfstandigheid, reflectie, effectiviteit	Voor afronding van groep 8 controleert de leerling bij een onderzoeksopdracht minimaal twee verschillende bronnen en kan hij/zij voor beide

			bronnen uitleggen waarom deze betrouwbaar of onbetrouwbaar zijn.
17	Actief burgerschap in de omgeving	Zelfstandigheid, vrijheid/verantwoordelijkheid	De leerling voert in groep 8 minimaal één praktische opdracht uit gericht op verbetering van de school of buurt (bijv. actie, campagne of initiatief) en werkt hierbij planmatig (doel bepalen, uitvoeren, evalueren), beoordeeld met minimaal voldoende.
18	Dialoog en meningsvorming	Reflectie, samenwerken	Aan het einde van groep 8 kan de leerling in een gesprek over een maatschappelijk of levensbeschouwelijk onderwerp een eigen mening vormen, deze onderbouwen en reageren op een ander standpunt met minimaal één inhoudelijke vraag of argument.

Bijlagen

Bijlage 1: Doorlopende leerlijn burgerschap groep 1 t/m 8

Groep 1–2

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmateriaal/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Kennis: Aan het einde van groep 2 kan de leerling minimaal drie klassenregels benoemen en uitleggen waarom deze nodig zijn.	Vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid	Hiro lessen in de gouden en zilveren weken.	x	x	x	x	x	Individuele check
Kennis: De leerling kan basisemoties (blij, boos, verdrietig, bang) herkennen en benoemen bij zichzelf en anderen.	reflectie, samenwerken	bv thema kleurenmonsters Samenwerken: Coöperatieve werkvormen: tweepraat Mix en ruil Hiro: verhaal en lessen Aya en de omgevallen boom	x	x	x	x	x	Observeren tijdens kring
Kennis: De leerling maakt kennis met feesten en tradities en kan één kenmerk hiervan benoemen.	samenwerken, reflectie	Thema Sint en Kerst Palmpasen en Pasen Hiro verhaal en lessen: Yuki's worteltjestaart		x		x		Observeren en eventueel individuele check
Houding: De leerling laat zien dat hij/zij speelgoed wil delen of op de beurt kan wachten.	samenwerken, Vrijheid/verantwoordelijkheid	Tijdens veel spelmomenten Hiro verhaal en lessen: Aya en de vlieger	x	x	x	x	x	Observeren tijdens spelmomenten binnen en buiten
Houding: De leerling reageert respectvol op verschillen tussen mensen tijdens begeleide activiteiten.	samenwerken, respect, reflectie	Hiro lessen en verhaal: Jin is Jin En Kiko's spelletjesmiddag			x		x	Observeren tijdens begeleide activiteiten
Houding: De leerling kan luisteren zonder te onderbreken.	reflectie, effectiviteit	Tijdens alle kringmomenten	X	X	X	X		Observeren tijdens kringmomenten

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmate- riaal/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
		Tijdens alle verhalen en lessen van Hiro						
Vaardigheid: De leerling vraagt hulp of gebruikt woorden bij conflicten.	zelfstandigheid, Vrijheid/verantwoordelijkheid	Tijdens allerlei spelsituaties Hiro verhaal en de lessen: Sawa's knutselweek en Jin en een boog vol kleuren.	x	x	x	x	x	Observeren tijdens spel, binnen en buiten. Rapport
Vaardigheid: De leerling draagt bij aan een veilige en respectvolle sfeer in de groep, waarin iedereen zichzelf kan zijn.	Vrijheid/verantwoordelijkheid reflectie	Hiro verhaal en lessen: Reiko zegt nee. En Yuki en de draak	x	x	x	x	x	Observeren Rapport

Groep 3–4

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmateriaal/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Kennis: Aan het einde van groep 4 kan de leerling uitleggen wat eerlijk zijn betekent en hiervan twee voorbeelden geven.	reflectie, vrijheid/verantwoordelijkheid	HIRO: waarde: Respect Taaljacht: Thema 5 Gr. 3: BLINK Thema 2 Op wereldreis Gr. 4: BLINK thema 4	X	X	X	X	X	Spreekbeurt HIRO: kringgesprek BLINK: opdrachten uit het boek.
Kennis: De leerling kan rollen binnen school benoemen en uitleggen wat zij doen.	zelfstandigheid, vrijheid/verantwoordelijkheid	HIRO: waarde: samenwerken: elkaar helpen en samen doelen bereiken	X	X	X	X	X	HIRO: kringgesprek Coöperatieve werkvorm: 2-tal coach. Takenbord
Kennis: De leerling kan rollen in de eigen omgeving benoemen en uitleggen wat zij betekenen, en weet dat mensen verschillend zijn en verschillende gezinnen en achtergronden kunnen hebben.	zelfstandigheid, reflectie	Gr. 3: BLINK Thema 1 Mijn geschiedenis Gr. 4: BLINK Thema 1 Gr. 4: BLINK Thema 5	X X x	X	X	X	X	Kinderen onderzoeken hun eigen geschiedenis en stamboom. Kinderen doen zelf onderzoek naar een cultuur uit een ander land. Door middel van een spreekbeurt vertellen kinderen over het onderzoek. Maken opdrachten uit het boek BLINK
Houding: De leerling houdt zich aan gezamenlijke afspraken zonder herinnering.	Vrijheid/verantwoordelijkheid, effectiviteit	HIRO	X	X	X	X	X	Klassengesprek Takenbord Beloningssysteem; superdag

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmaterieel/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Houding: De leerling accepteert verlies of teleurstelling zonder boos gedrag.	reflectie, vrijheid/verantwoordelijkheid	HIRO	X	X	X	X	X	Klassengesprek Situaties bespreken tijdens kringgesprek
Vaardigheid: De leerling kan een eenvoudige mening geven tijdens een klassengesprek.	reflectie, samenwerken	HIRO Gr. 3: BLINK; alle thema's en Verkeer Gr. 4: BLINK: alle thema's Gr. 4: TAALJACHT: blok 2, Blok3, Blok 4, Blok5	X	X	X	X	X	Kringgesprek Spreekbeurt Boekbespreking Tips/ tops geven
Vaardigheid: De leerling werkt samen in tweetallen en rondt een taak af.	samenwerken, effectiviteit	HIRO Leerlijn samenwerken Gr. 4: TAALJACHT: In elk blok wordt aandacht besteedt aan coöperatieve werkvormen Groep 3 en 4: Blink: thema 1 en 2	X	X	X	X	X	Werken in circuits. Weektaak Verschillende werkvormen tijdens rekenen, spelling taal - 2-tal coach - Mix en ruil - Mix en koppel - Think-pair-share
Vaardigheid: De leerling draagt bij aan een veilige en respectvolle sfeer in de groep, waarin iedereen zichzelf kan zijn.	reflectie, vrijheid/verantwoordelijkheid	HIRO Groep 4: Taaljacht Blok 1	X x	x	x	x	x	Klassengesprek Kringgesprek Takenbord
Vaardigheid: De leerling accepteert dat iedereen anders kan zijn en gaat respectvol om met verschillen tussen klasgenoten.	reflectie, vrijheid/verantwoordelijkheid	HIRO Groep 4: Taaljacht Blok 1 en 2	X x	x	x	x	x	Klassengesprek kringgesprek

Groep 5–6

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmateriaal/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Kennis: Aan het einde van groep 6 kan de leerling uitleggen dat mensen kunnen verschillen in mening, achtergrond, cultuur en identiteit.	reflectie, samenwerken	Groep 6: Blink AK Thema 2 Blink Natuur Thema 1 Groep 5: Blink GS Thema 1 t/m 4 Groep 5 en 6: Taaljacht blok 1, 3, 7	X X X	 X 	 X X	 X	 	Toets, eindproduct
Kennis: De leerling weet dat mensen verschillend kunnen zijn en dat iedereen gelijkwaardig behandeld hoort te worden.	reflectie, vrijheid/verantwoordelijkheid	Groep 6: Blink Gesch Thema 3 Taaljacht gr 5 en 6 thema 5	 	 	X x	 	 	Toets, eindproduct
Kennis: De leerling kan uitleggen wat stemmen of kiezen betekent.	vrijheid/verantwoordelijkheid zelfstandigheid	Groep 6: Blink Gesch Thema 2 Taaljacht Blok 5 Groep 5: Taaljacht blok 5 Verkiezing leerlingenraad	 x	X 	 	 X X	 	Toets Discussie/debat
Kennis: De leerling kan een maatschappelijk thema beschrijven en benoemen waarom dit belangrijk is.	reflectie, zelfstandigheid	Groep 6: Blink AK Thema 1 Groep 5: Blink NT Thema 4	X 	 	 	 	 X	Toets
Houding: De leerling toont respect voor andere meningen en verschillen in achtergrond, overtuiging en identiteit.	samenwerken, respect, reflectie	Hiro Groep 6: Blink Gesch. Thema 1, 2, 3, 4 en 5 Groep 5: Blink GS Thema 1 Taaljacht blok 5, 6	X 	X 	X 	X 	X 	Kindbegrip Toets, eindproduct
Houding: De leerling neemt verantwoordelijkheid voor een klasrol of taak.	vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid	Hiro	X 	X 	X 	X 	X 	Kindbegrip MSV

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmaterieel/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Vaardigheid: De leerling kan bij een meningsverschil op respectvolle wijze zijn/haar standpunt verwoorden.	reflectie, vrijheid/verantwoordelijkheid	Hiro Groep 6: Taaljacht Blok 5 Groep 5: Taaljacht blok 5 Jeugdjournaal stelling van de dag	x X	x X	x X	x X X X	x X	Kindbegrip MSV Toets
Vaardigheid: De leerling verzamelt informatie uit minimaal twee bronnen.	zelfstandigheid, effectiviteit	Groep 6: Blitz thema 2 Groep 5: Blitz thema 3		X				Toets
Vaardigheid: De leerling neemt deel aan een activiteit gericht op school of omgeving.	vrijheid/verantwoordelijkheid, samenwerken	Zingen Bejaardentehuis Palm Pasen		X	X			Observatie
Vaardigheid: De leerling draagt bij aan een veilige en respectvolle sfeer in de groep waarin iedereen zichzelf kan zijn.	reflectie, vrijheid/verantwoordelijkheid	HIRO	X	X	X	X	X	Kindbegrip MSV

Groep 7

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmaterieel/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Kennis: Aan het einde van groep 7 kan de leerling uitleggen wat regels, wetten en democratische processen zijn binnen de school en de samenleving.	vrijheid/verantwoordelijkheid, reflectie	Blink Geschiedenis thema 1 en 4, Aardrijkskunde thema 3 Taaljacht Thema 1 Leerlingenraad Klassenregels	X X x x	 x	 x	 x	X x	Toets, eindproduct Rovict Monitoring
Kennis: De leerling kan het verschil tussen feit en mening herkennen.	zelfstandigheid, reflectie	Taaljacht blok 5, 7 Atlantis Blok 2	 x	 x	 x	 x	 x	Toets, presentatie betoog Rovict Monitoring
Kennis: De leerling kan religies of levensbeschouwingen benoemen en een verschil uitleggen.	reflectie, samenwerken	Eigen project samen met groep 8 (onderzoek een geloof)	 x	 x	 x	 x	 x	Presentaties
Houding: De leerling toont betrokkenheid bij groepsbesluiten.	vrijheid/verantwoordelijkheid, samenwerken	Hiro	x x	x x	x x	x x	x x	Kindbegrip MSV Rovict Monitoring
Houding: De leerling toont respect voor culturele of persoonlijke verschillen.	respect, samenwerken	Hiro Blink Aardrijkskunde thema 1 en 3, Geschiedenis thema 3, Taaljacht Blok 1	X X x	x x	X X x	x x	x x	Kindbegrip MSV Toets, <i>onderzoek</i> Rovict Monitoring
Vaardigheid: De leerling kan een mening onderbouwen met een argument.	reflectie, samenwerken	Taaljacht Blok 5 Hiro	x x	x x	X x x	x x	x x	Toets, presentatie betoog Rovict Monitoring
Vaardigheid: De leerling kan zelfstandig een conflict bespreken met een klasgenoot.	zelfstandigheid, vrijheid/verantwoordelijkheid	Hiro	X x	X x	X x	X x	x x	Kindbegrip MSV Rovict Monitoring
Vaardigheid: De leerling bedenkt en voert een actie uit om de school of omgeving te verbeteren.	vrijheid/verantwoordelijkheid, effectiviteit	Blink Aardrijkskunde thema 1, 2 en 4 Project E-waste	X x	x x	 x	x x	 x	Toets, opdrachten uitvoeren/inleveren Rovict Monitoring

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmate- riaal/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
		leerlingenraad	x					
Vaardigheid: De leerling draagt bij aan een veilige en respectvolle sfeer in de groep waarin iedereen zichzelf kan zijn.	reflectie, vrijheid/verantwoordelijkheid	Hiro	X	X	X	X	x	Kindbegrip MSV Rovict Monitoring

Groep 8

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmateriaal/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Kennis: Aan het einde van groep 8 kan de leerling kenmerken van de Nederlandse democratie benoemen en toelichten.	zelfstandigheid, vrijheid/verantwoordelijkheid, reflectie	Blink geschiedenis thema 1 Blink special; 't verhaal van NL Project: derde kamer Jeugd-gemeenteraad	x	X x	 x	 x		Toets Rovict Monitoring
Kennis: De leerling kan grondrechten benoemen en uitleggen waarom regels nodig zijn.	vrijheid/verantwoordelijkheid, reflectie	Blink geschiedenis thema 1 Project: derde kamer	x	x				Toets Rovict Monitoring
Kennis: De leerling kan uitleggen dat mensen verschillen in achtergrond, cultuur, religie, seksuele oriëntatie en genderidentiteit.	samenwerken, reflectie	Blink geschiedenis thema 1 Blink aardrijkskunde thema 1,2,4 Project lentekriebels	X x	 x	 x	 x		Toets Rovict Monitoring
Kennis: De leerling weet dat in Nederland iedereen recht heeft op gelijke behandeling, ongeacht afkomst, geloof, seksuele oriëntatie of genderidentiteit.	vrijheid/verantwoordelijkheid, reflectie	Blink aardrijkskunde thema 2 Blink aardrijkskunde thema 4 Project lentekriebels	x		 x	x		Toets Rovict Monitoring

Doel	Dalton-kernwaarden	Methode/lesmateriaal/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie: 1: zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Kennis: De leerling kan onderscheid maken tussen feit en mening in mediaberichten.	zelfstandigheid, reflectie, effectiviteit	Mediamasters Les social media Bureau Halt		X x				Rovict Monitoring
Kennis: De leerling kan een maatschappelijk vraagstuk beschrijven met verschillende standpunten.	reflectie, zelfstandigheid	Taaljacht thema 5				x		Toets + debat/burgerberaad Rovict Monitoring
Kennis: De leerling kan religies of levensbeschouwingen benoemen en kenmerken uitleggen.	vrijheid/verantwoordelijkheid, samenwerken	Eigen project (onderzoek een geloof)				x	x	Presentaties
Houding: De leerling toont respectvol gedrag tegenover verschillen in mening, achtergrond, religie, seksuele oriëntatie en genderidentiteit.	samenwerken, vrijheid/verantwoordelijkheid	Hiro	x	x	x	x	x	MSV Kind begrip Rovict Monitoring
Houding: De leerling komt afspraken na en herstelt gedrag na feedback.	vrijheid/verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, reflectie	Hiro	x	x	x	x	x	MSV Kind begrip Rovict Monitoring
Vaardigheid: De leerling stelt inhoudelijke vragen aan klasgenoten met andere mening.	samenwerken, reflectie	Hiro	x	x	x	x	x	Observatie
Vaardigheid: De leerling neemt actief deel aan een groepsactiviteit.	vrijheid/verantwoordelijkheid, samenwerken, effectiviteit	Hiro	x	x	x	x	x	Observatie Kind begrip
Houding: De leerling toont een open en respectvolle houding naar verschillende religies, overtuigingen en identiteiten.	samenwerken, reflectie	Hiro	x	x	x	x	x	MSV Kind begrip Rovict Monitoring

Doel	Dalton- kernwaarden	Methode/lesmate- riaal/activiteit	Tijdsbestek – welke periode? (van vakantie tot vakantie1:zomer/herfst, 2: herfst/kerst, 3: kerst/voorjaars, 4: voorjaars/mei, 5: mei/zomer)					Monitoring
Vaardigheid: De leerling neemt deel aan activiteit buiten de klas en reflecteert hierop.	vrijheid/verant- woordelijkheid, effectiviteit	Hiro Bezoek bejaardenhuis	X	X	X	X	X	Observatie
Vaardigheid: De leerling formuleert en onderbouwt een eigen mening.	samenwerken, reflectie	Hiro Thema 5: Taaljacht	x	x	x	X x	x	MSV Kind begrip Rovict Monitoring
Vaardigheid: De leerling werkt effectief samen in groepsopdrachten.	samenwerken, vrijheid/verant- woordelijkheid, effectiviteit	Hiro Leerlijn samenwerken	X x	X x	X x	X x	X x	Observatie/rapport
Vaardigheid: De leerling past een conflictoplossingsstrategie toe.	vrijheid/verant- woordelijkheid, reflectie, samenwerken	Hiro	x	x	x	x	x	MSV Kind begrip
Vaardigheid: De leerling controleert informatie uit meerdere bronnen.	zelfstandigheid, reflectie, effectiviteit	Blits thema 1 Taaljacht thema 7	x				x	Toets Eindproduct
Vaardigheid: De leerling voert een praktische burgerschapsopdracht uit.	zelfstandigheid, vrijheid/verant- woordelijkheid	Bezoek bejaardenhuis				x	x	
Vaardigheid: De leerling vormt een mening en reageert op een ander standpunt.	reflectie, samenwerken	Taaljacht thema 5			x	x		Debat
Vaardigheid: De leerling draagt bij aan een veilige en inclusieve groepssfeer.	reflectie, vrijheid/verant- woordelijkheid	Dramalessen Hiro	x	X x	X x	X x	X x	MSV Kind begrip Rovict Monitoring

